

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRESEL TUTUMLARININ YENİ ÇEVRESEL PARADİGMA VE BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ İLE İNCELENMESİ

Öğr. Gör. Dr. Neslihan SAM*

Yrd. Doç. Dr. Rıza SAM**

Arş. Gör. K. Burcu ÖNGEN***

Özet

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin çevresel tutumları ile benlik saygılarının ilişkili olup olmadığı araştırılmıştır. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri arasından 398 kişi gönüllü olarak seçilerek Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği ile birtakım sosyo-demografik sorulardan oluşan bir anket uygulanmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin %37,2'si erkek öğrencilerden, %62,8'i ise kız öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin yaş ortalaması 21,4±4,52 arasında değişmektedir. Cinsiyete göre ölçek ortalamalarına bakıldığında, kız öğrencilerin çevre merkezci yaklaşım ortalamasının erkek öğrencilere göre yüksek olduğu elde edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin çevre merkezci yaklaşımları ile benlik saygıları arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnsan Merkezilik, Çevre Merkezilik, Yeni Çevresel Paradigma, Benlik Saygısı

* Uludağ Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, neslihan@uludag.edu.tr

** Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, rsam@pau.edu.tr

*** Uludağ Üniversitesi İİBF Ekonometri Bölümü, burcuongen@uludag.edu.tr

INVESTIGATING LEVELS OF SELF-ESTEEM AND ENVIRONMENTAL ATTITUDES FROM THE PERSPECTIVES

Abstract

In this study, the environmental attitude of university students in relation to their self-esteem has been investigated. Uludağ University Faculty of Economics and Administrative Sciences, the first, second, third and fourth grade students from among 398 people were selected as voluntary group to apply New Environmental Paradigm Scale and Self-Esteem Scale and also some socio-demographic questions as a questionnaire was surveyed. 37.2% of the participating students are male students, 62.8% of them are female students. The average age of students ranged from 21.4 ± 4.52 . Ecocentrism that has been measured for the female students are higher than the male students on the survey. Also it has been found that, there is a significant relationship between self-esteem and ecocentrism.

Keywords: Anthropocentrism, Ecocentrism, New Ecological Paradigm, Self- Esteem

GİRİŞ

Bireylerin kendilerini çevreleyen dış dünyaya ilişkin düşünce biçimleri, çevresel değer tutum ve davranışlarını meşru kılmak ve bu genel yapı içerisindeki rollerine bir açıklama getirmek açısından önemlidir (Ponting, 2000). Bütün toplumlarda yer alan temel araştırma konularından biri, insan ve dış dünya (doğa) arasındaki ilişkidir. “İnsanın doğadan ayrı hatta bir anlamda daha üstün mü” (anthropocentrism – insan merkezilik) yoksa “doğanın ayrılmaz bir parçası mı” (ecocentrism – çevre merkezilik) olduğu konusundaki görüşler toplumsal çevresel değer ve tutumların oluşumunda önem taşımaktadır (Tuna, 2006).

Doğanın insanın karşısına konulması anlayışı, 17. Yüzyılda Aydınlanma ile birlikte bir değişime uğramıştır. Daha önce akla ve inanca dayalı bilgi üretimi, aydınlanma ile birlikte salt bilimsel bilgiye dayalı hale gelmiştir. Ortaçağ boyunca “doğa olaylarını açıklamak” amacı taşıyan bilgi Aydınlanma ile birlikte “doğaya egemen olmak” amacını taşımaya başlamıştır. “Mekanik Evren Paradigması” olarak da ifade edilen bu paradigmanın iki temel işlevi, doğanın işleyiş bilgisini öğrenmek ve doğaya egemen olmaktır. Bacon’a göre “doğaya egemen olma”, insan yaşamının nesnel koşullarını iyileştirecek ve böylelikle toplumdaki

çatışmaları azaltacaktır. Bacon ile başlayan ve günümüzde de süregelen geleneksel düşünce akımının temel varsayımı; bilimsel teknolojik ilerlemenin toplum yapısında niteliksel bir değişime yol açacağıdır. Diğer yandan, Descartes'in "ikilikçi felsefesi (Kartezyen dualizm)" ruh / beden, insan / doğa ayrımına yol açmış; Newton'un mekanik fiziği de "doğanın makine olarak" algılanmasına katkı sağlamıştır (Ertürk, 2009).

Descartes, "ben" in insanın kendi varlığının ve varoluşunun farkında / bilincinde olmasını tüm gerçekliğin temeli haline getirmiştir. Dolayısı ile her şey insan esas alınarak ve insan tarafından tanımlandığı, tasnif edildiği ve değerlendirildiği için doğanın, insana sağladığı fayda ve verdiği mutluluk ölçüsünde değeri söz konusudur. Capra'ya göre, Kartezyen düalizmin en belirgin özelliği "ruh" un "beden" e egemenliği şeklinde daha sonraki gelişmelere damgasını vuran yönüdür (Capra, 1992).

Yirminci yüzyılın başlarından itibaren özellikle fizik alanındaki gelişmeler, mekanik dünya görüşüne yönelik sorgulamaları başlatmıştır. "Görelilik" ve "Kuantum" kuramları, Newton'cu anlayışı tersine çevirerek mekanik düşünce yerine "organik" ve "bütüncül" bir düşüncenin tohumlarını atmışlardır (Capra, 1992). Görelilik kuramı, zaman ve mekan boyutlarına bağlı olarak enerjinin değişim gösterebileceğini ileri sürerek, o zamana kadar hüküm süren Newton'un çekim, ışık, zaman ve mekan kavramlarını değiştirmiştir. Diğer yandan, Kuantum Kuramı ile mekanik düşüncedeki doğanın matematiksel ifadesi ilk defa sorgulanmış ve "matematik denklemlerin doğayı değil, onunla ilgili bilgilerimizi gösterdiği" ileri sürülmüştür. Kuantum Kuramı, doğanın yüzeysel olarak determinist ilkelere göre işleyen bir düzenliliğe sahip gibi görünse de olayların derinliğine inildiği zaman düzensizliğin (kaos teorisi) olduğuna ve belirlenemez durumların varlığına dikkat çekmiştir (Downs, 2000).

Modern fizikten doğan bu dünya görüşü, "organik" , "bütüncül" ve "ekolojik" gibi terimlerle nitelenebilir ve bu görüş "sistemler görüşü" olarak da tanımlanabilir. Dolayısı ile, evren, artık çok sayıda nesnelere bir araya geldiği bir makine şeklinde tasarlanmamakta, bunun yerine o, parçaları birbirleri ile özden ilişkili olan ve ancak kozmik bir sürecin kalıpları şeklinde anlaşılabilen bölünmez dinamik bir bütün olarak tasvir edilmektedir (Ünder, 1996).

Bir bütünlük oluşturan ve çeşitli ilişkilerden oluşan doğal çevre sistemlerinin işleyişinin insanlık için bir sorun haline dönüşmesi, çeşitli toplumsal etkinliklerin doğal

çevrenin ilişkilerini bozması ve taşıma gücünü zorlamasının bir sonucudur. Diğer bir ifade ile, toplumların doğanın fiziksel unsurlarını ve doğal kaynaklarını aşırı istismarı arttıkça, yani insanın “doğaya egemen olma” boyutları genişledikçe, insanlığın doğal çevreye ilişkin sorunları gittikçe artmıştır (Ertürk, 2009).

Çevre sorunlarının, günümüz toplumlarının en başta gelen problemlerinden birisi olma olgusuna paralel olarak; 1970’li yıllarla birlikte “İnsanın İstisnalığı Paradigması” ndan (Human Exceptionalism Paradigm) ya da daha açık bir ifade ile “insanın dünya üzerindeki diğer tüm yaratıklardan köklü bir biçimde farklı ve diğerleri üzerinde egemen olduğu görüşü” nden , “kültür ve teknoloji gibi ayırıcı özellikleri olmakla birlikte, küresel eko – sistem içinde insanoğlu, diğer türlerle bağımlılık içindedir ve ekolojik yasalar hiçbir zaman yok farz edilemez” biçiminde özetlenen “Yeni Ekolojik Paradigma” ya (New Ecological Paradigm) geçiş süreci başlamıştır (Catton & Dunlap, 1980).

Doğa’nın fark edilmeden yok olup gittiği alanlardan biri de benliktir. Benlik hiçbir zaman doğaya benzer şekilde sabit ve hazır sunulmuş bir şey olmamıştır. Benlik sahibi olmak kendi bilincine sahip olmak demektir ve gerçekte bütün kültürlerde bireylerin kendi kimliklerini etkin biçimde şekillendirdiği anlamına gelir. Benlik, eskiden yerel etkinlikler çerçevesinde ve grup üyeliğinin görece kesin ölçütlerine bağlı olarak geliştirilirken, bugün “kendinin kim olduğunu keşfetme” çabasına dönüşmüştür (Giddens, 2002).

Özbenlik bir kişinin en temel ve sürekli yaratılış özellikleri, tavırları, değerleri ve inançlarıdır. Dolayısı ile, bir çevre felsefesi doğaya karşı temel tavrımızı değiştirmemizi gerektiriyorsa, aynı zamanda kendimizi değiştirmemizi de istiyor demektir (Jardins, 2006). Bu doğrultuda bireylerin kendini geliştirmesi, kendilerinin doğanın geri kalan kısmı ile doğrudan bir bağımlılık ilişkisi içinde var olduklarını anlamalarıdır.

Gerçekte iki tür benlik vardır. Bunlardan biri, bilinçli insanların, isteklerin ve egonun uzantısı olarak oluşan benliktir. Öteki benlik ise, kişinin egosunun gerisindeki gerçek doğadır. Kendini gerçekleştirme, bir kimsenin “insanlar ile insan olmayanlar arasında, kendisi ile başkaları arasında kesin bir varlık bilimsel (ontolojik) ayırım olmadığını anlamasıdır (Jardins, 2006). Bu süreç boyunca, kendimizi doğadan uzak ve ayrı bireyler olarak değil, fakat daha büyük bir “benlik” kavramının bir parçası olarak anlamaya başlarız (Zohar, 1998).

Benlik ve benlik anlayışı, literatürde “öz kavram” veya “benlik kavramı” şeklinde belirtilir. Benlik kavramı (self concept), insan kişiliğinin temelinde bulunan ve birey için çok önemli algı, duygu ve düşüncelerin bütünü olarak tanımlanır. Bir başka deyişle benlik kavramı insanın kendini algılayış ve kavrayış biçimidir. Rosenberg’e (1965) göre benlik kavramı, bireyin bir nesne gibi kendisine yönelttiği duygu ve düşüncelerinin toplamıdır.

Benlik kavramı, bireyin kim olduğu ile ilgili bilgileri ifade eder. Benlik saygısı (self esteem) ise, kişinin kendisi hakkındaki görüşleri, kabul edilme ve edilmeme beklentilerinin bütünüdür. Benlik saygısı yüksek olan bireyler; kendine güvenen, başarıya isteği yüksek olan, iyimser, zorluklardan yılmayan, kendilerini saygıdeğer, önemli ve yararlı görme eğiliminde olan ve çevreye karşı duyarlı olmalarına karşın daha özerk ve bağımsız duran bireylerdir. Ayrıca yeniliklere açık, başarılı, iletişim kurabilen, aktif, rahat, girişimci ve yaratıcıdır.

Rosenberg (1965) benlik saygısını, kişinin kendine karşı pozitif veya negatif tavrı olarak ele alır. Kişi kendini birçok insandan üstün görebilir, fakat kendine koyduğu standartlara göre ise, yetersiz görebilir. Yörükoğlu’na göre (1993) benlik kavramının, benlik imgesinin beğenilip benimsenmesi benlik saygısını oluşturur. Benlik saygısı, kişinin kendini değerlendirmesi sonucunda ulaştığı benlik kavramının onaylanmasından doğan memnun olma durumudur.

Literatürde çevresel tutumların belirlenmesine yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Çevresel tutum araştırmalarında kullanılan farklı ölçekler olmasına rağmen bu çalışmada çevre merkezci yaklaşımlar ile insan merkezci yaklaşımlar arasında ayırım yapmaya imkân veren ilk kez Dunlap ve Van Liere tarafından 1978 yılında geliştirilen ve 2000 yılında Dunlap vd. tarafından revize edilen “Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği” kullanılmıştır. Bu doğrultuda literatürde bu ölçek kullanılarak yapılmış olan çalışmalar gözden geçirilmiştir.

Thapa (1999) çalışmasında üniversite öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bechtel vd. (1999) Amerika, Brezilya ve Meksika’daki üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada Yeni Çevresel Paradigma ve İnsanın İstisnalığı Paradigmasını kullanarak insan merkezci ve çevre merkezci tutumları analiz etmişlerdir. Vikan vd. (2007) yaptıkları çalışmada, üniversite öğrencilerinin çevresel tutumları üzerinde cinsiyet ve kültürel farklılıkların etkisini araştırmışlardır.

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında ise, bu konuda yapılan ilk çalışmanın Furman (1998) tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Söz konusu çalışmada İstanbul'da yaşayan kişilerin çevre ve çevre sorunları hakkındaki düşünceleri analiz edilmiştir. Günden ve Miran (2008) Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği'ni kullanarak çiftçilerin çevresel tutumlarını belirlemeye çalışmışlardır. Işıldar (2008)'de yaptığı çalışmada meslek yüksek okulları boyutunda çevre eğitiminin çevreci yaklaşımlar ve davranışlar üzerindeki etkilerini değerlendirmiştir. Erdoğan (2009) tarafından yapılan çalışmada dört farklı üniversitedeki öğrencilerin çevresel tutumları analiz edilmiştir. Demirel vd. (2009) ise, rekreasyonel aktivitelere katılımın çevreye yönelik tutum üzerindeki etkisini ve yeni ekolojik paradigma ölçeği'nin geçerliliği ve güvenilirliğini analiz etmişlerdir.

Benlik saygısı konusunda ise, literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında çoğunlukla benlik saygısını etkileyen değişkenler açısından analizler yapıldığı görülmektedir (Çeçen, 2008; Karahan vd., 2004; Balat ve Akman, 2004; Dilmaç ve Ekşi, 2009). Bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak ilk kez çevresel tutum ile benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda; cinsiyete göre öğrencilerin çevresel tutumları ve benlik saygılarının farklılık gösterip göstermediği, öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre öğrencilerin çevresel tutumları ve benlik saygılarının farklılık gösterip göstermediği, çevre dersi alıp almama durumuna göre öğrencilerin çevresel tutumları ve benlik saygılarının farklılık gösterip göstermediği ve çevresel tutum ile benlik saygısı arasında ilişki olup olmadığı analiz edilmiştir.

MATERYAL VE METOT

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin çevresel tutumları ile benlik saygılarının ilişkili olup olmadığı araştırılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri arasından 398 kişi rassal olarak seçilerek çalışma uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 16. 0 programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Çalışmada üç bölümden oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Anket formunun ilk bölümünde yaş, cinsiyet, sınıf, ailenin ekonomik durumu ve çevre konusunda ders alıp almama gibi bilgileri elde etmeye yönelik sorular yer almıştır. İkinci bölümde öğrencilerin

benlik saygılarını araştırmak amacıyla Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen, ülkemizde ilk kez güvenilirlik ve geçerliliği Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılan “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği” kullanılmıştır. Üçüncü bölümde ise ilk kez Dunlap ve Van Liere tarafından 1978 yılında geliştirilen ve 2000 yılında Dunlap vd. tarafından revize edilen, ülkemizde ise ilk kez Furman (1998) tarafından güvenilirlik ve geçerlilik çalışması yapılmış olan “Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği” kullanılmıştır.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği: Bugün birçok çalışmada benlik saygısı ölçümü için kullanılan güvenilir dört ana ölçekten biri olarak literatürde yer alan ölçek 1965 yılında Rosenberg tarafından geliştirilmiştir. Çoktan seçmeli 12 alt kategoriden oluşan ölçekte 63 madde yer almaktadır. Bu çalışmada 10 maddeden oluşan Benlik Saygısı alt kategorisi kullanılmıştır. Ölçekten alınan yüksek değerler benlik saygısının yüksek olduğunu göstermektedir. Yüksek benlik saygısına sahip bireyler, kendilerini daha olumlu tanımlar, kendilerine olan inanç ve güvenleri içsel olarak daha tutarlıdır, çevreye karşı duyarlı olmalarına karşın daha özerk ve bağımsızdırlar ve zayıf olduğu yönlerini de keşfederek bunların üstesinden gelmeye çalışırlar. Düşük benlik saygısına sahip bir bireyin kendine olan güveni zayıftır. Bu kişiler diğerlerine bağımlıdır, sıkılgandır, araştırmacı ve yaratıcı değildir (Avşaroğlu ve Üre, 2007).

Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği (NEP): Çevre merkezci yaklaşımlar ile insan-merkezci yaklaşımlar arasındaki ayrımı yapmaya imkân veren Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği'nin esas aldığı temel dayanak, insanların doğayı oluşturan bütün diğer bileşenlerden farkı olmadığı ve insanoğlunun da doğanın kanunlarına tabi olduğudur. Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği 5'li likert tipinde 15 maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçek soruları çevre merkezci yaklaşımları ölçen sorular ve insan merkezci yaklaşımlarını ölçen sorular olmak üzere iki alt soru grubundan oluşmaktadır. 1., 3., 5., 7., 9., 11., 13. ve 15. sorular çevre merkezci yaklaşımları ölçen sorular 2, 4., 6., 8., 10, 12. ve 14. sorular ise insan merkezci yaklaşımları ölçen sorulardır. Ölçekten alınan yüksek değerler ‘çevre-merkezci yaklaşımlar’ ı ölçen soru grubunda, çevre bilincinin arttığını; ‘insan-merkezci yaklaşımlar’ ı ölçen sorularda ise, çevre bilincinin tam oluşmadığını göstermektedir (Işıldar, 2008).

BULGULAR

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin %24,6'sını birinci sınıf öğrencileri, %25,9'unu ikinci sınıf öğrencileri, %24,9'unu üçüncü sınıf öğrencileri ve %24,6'sını ise dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin %37,2'si erkek öğrencilerden, %62,8'i ise kız öğrencilerden oluşmaktadır.

----Tablo 1: Öğrencilerin Sosyo-demografik ve Diğer Özelliklerinin Dağılımı----

Öğrencilerin yaş ortalaması $21,4 \pm 4,52$ arasında değişmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %58 i ailesinin ekonomik durumunun orta düzeyde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan öğrencilerin %66,8 i çevre ile ilgili ders almadıklarını ifade etmişlerdir.

Çalışmanın bu aşamasında Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği'ne faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 2'de yer almaktadır. Yapılan faktör analizi sonucunda iki faktörlü yapı ortaya çıkmıştır. 11. maddenin geçerli faktör yüküne sahip olmaması nedeniyle 14 madde ile analiz gerçekleştirilmiştir. Faktörlerde yer alan maddeler incelendiğinde birinci faktör adına çevre merkezci faktör, ikinci faktör adına da insan merkezci faktör denilmiştir. Bu durum Betchel vd. (1999) yapmış oldukları çalışmayla örtüşmektedir. Çalışmada 0,30'un altında olan faktör yükleri dışlanmıştır.

----Tablo.2: Faktör Yükleri----

Thapa (1999)'nın yapmış olduğu çalışmada 12 sorudan oluşan ölçek soruları üç faktörlü yapı göstermiştir. Betchel vd. (1999) yapmış oldukları 12 sorudan oluşan çalışmada iki faktörlü yapının Amerika örneklemini için geçerli olduğunu, üç faktörlü yapının ise Meksika ve Brezilya için geçerli olduğunu ortaya koymuşlardır. Dunlap vd. (2000) 15 sorudan oluşan ve yeniden düzenlenen ölçeğin beş faktörden oluştuğunu ortaya koymuşlardır. Kaltenborn ve Strumse (2002) uygulamış oldukları 15 soruluk ölçek ile iki faktörlü yapı ortaya koymuşlardır. Vikan'ın (2007) yapmış olduğu çalışmada Brezilya ve Norveç örneklemini için 15 sorudan oluşan ölçek üç faktörlü yapı göstermiş ve Cronbach Alfa değeri 0,66 olarak bulunmuştur.

Yeni Çevresel Paradigma Ölçek sorularının güvenilirliği incelendiğinde ölçeğin genel ortalamasının $52,12 \pm 6,22$ standart sapma ile değiştiği bulunmuştur. Ayrıca güvenilirlik katsayısı olan Cronbach Alpha ise 0,53'tür. Güvenilirlik katsayısının düşük çıkması diğer çalışmalar ile benzerlik göstermektedir. Zira yapmış oldukları çalışmalarda güvenilirlik katsayısını, Furman (1998) 0,60; Günden ve Miran (2008) 0,62; Işıldar (2008) 0,62; Erdoğan (2009) 0,53 ve Demirel vd. (2009) 0,72 bulmuşlardır.

Boyutların ortalamalarına bakıldığında, çevre merkezci yaklaşım ortalamasının $3,99 \pm 0,48$ ve insan merkezci yaklaşım ortalamasının ise, $2,69 \pm 0,73$ standart sapma ile değiştiği görülmüştür. Birinci boyut için Cronbach Alpha değeri 0,55 iken, ikinci boyut için 0,59 bulunmuştur.

-----Tablo.3: Cinsiyete Göre Farklılıkların İncelenmesi-----

Tablo 3'de yer alan toplam sütunu incelendiğinde, öğrencilerin çevre merkezci yaklaşımı ölçen sorularda ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ortalamanın yüksekliği, öğrencilerin çevre bilincindeki artışa bağlı olarak insan merkezci yaklaşımdan çevre merkezci yaklaşıma doğru bir değişimin olduğu yönünde değerlendirilebilir.

Tablo 3'de yapılan bağımsız örneklem t-testinde çalışmaya katılan erkek öğrencilerin benlik saygılarının ortalaması $2,30 \pm 0,43$ ve kız öğrencilerin ortalaması $2,38 \pm 0,48$ 'dir. Az bir fark bile olsa kız öğrencilerin benlik saygılarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Çevre merkezci yaklaşımın cinsiyete göre ortalamalarına bakıldığında, erkek öğrencilerin ortalaması $3,96 \pm 0,47$ kız öğrencilerin ortalaması ise $4,01 \pm 0,48$ 'dir. İnsan merkezci yaklaşımın cinsiyete göre ortalamalarına bakıldığında ise, erkek öğrencilerin ortalaması $2,74 \pm 0,75$, kız öğrencilerin ortalaması ise $2,67 \pm 0,71$ 'dir. Cinsiyete göre ölçek ortalamalarına bakıldığında, kız öğrencilerin çevre merkezci yaklaşım ortalamasının erkek öğrencilere göre yüksek olduğu görülmektedir. Erkek öğrencilerin ise insan merkezci yaklaşım ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca, tablo incelendiğinde ölçek sorularına verilen cevapların cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermediği görülmektedir.

-----Tablo 4: Öğrenim Görülen Sınıf Düzeyine Göre Farklılıklar-----

Tablo 4’de öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda öğrencilerin çevre merkezci yaklaşım, insan merkezci yaklaşım ve benlik saygılarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir. Ayrıca yapılan t-testi sonucunda da öğrencilerin çevre dersi alıp almaması ile çevre merkezci yaklaşım arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı sonucu elde edilmiştir.

-----Tablo.5: Öğrencilerin çevresel tutum ölçeğinde aldıkları en yüksek ve en düşük maddeler-----

Tablo 5’de öğrencilerin çevresel tutumlarına göre ölçek sorularının ortalamalarına bakıldığında, “hayvanlar ve bitkiler de en az insanlar kadar yaşama hakkına sahiptir” maddesi en yüksek ortalamaya sahip madde, “insanoğlu doğaya hükmetme hakkına sahiptir” maddesi ise en düşük ortalamaya sahip madde olarak bulunmuştur.

-----Tablo 6: Yeni Çevresel Paradigma ve Benlik Saygısı Arasındaki Korelasyon-----

Tablo 6 incelendiğinde çevre merkezci yaklaşım ile benlik saygısı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.155$, $p<.01$). Çevre merkezci yaklaşım ile insan merkezci yaklaşım arasında ve insan merkezci yaklaşım ile benlik saygısı arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin çevresel tutumları ile benlik saygıları arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Bu ilişkinin birtakım demografik değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği ve çevresel tutumlarla benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı çeşitli istatistiksel analiz teknikleriyle incelenmiştir.

Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği’nin güvenilirlik katsayısı olan Cronbach Alpha 0,53 olarak bulunmuştur. Yapılan faktör analizi sonucuna göre ölçeğin insan merkezci yaklaşım ve çevre merkezci yaklaşım olmak üzere iki boyuta sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Boyutlar bağlamında değerlendirildiğinde birinci boyut için Cronbach Alpha değeri 0,55 iken, ikinci boyut için 0,59 olarak bulunmuştur.

Cinsiyete göre yapılan karşılaştırmalar sonucunda hem yeni çevresel paradigma ölçeği ortalamalarının hem de benlik saygısı ölçeği ortalamalarının kız ve erkek öğrencilerde farklılık göstermediği elde edilmiştir. Yapılan literatür taramalarında bu şekilde cinsiyete göre farklılık olmaması beklenmektedir. Vikan vd. (2007) yapmış oldukları çalışmanın Brezilya örneğinde cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunurken, Norveç örneğinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Öğrencilerin Yeni Çevresel Paradigma Ölçeğinde çevre merkezci yaklaşımı ölçen sorularda ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ortalamanın yüksekliği, öğrencilerin çevre bilincindeki artışa bağlı olarak insan merkezci yaklaşımdan çevre merkezci yaklaşıma doğru bir değişimin olduğu yönünde değerlendirilebilir.

Öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda öğrencilerin çevre merkezci yaklaşım, insan merkezci yaklaşım ve benlik saygılarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir. Öğrencilerin çevresel tutum ölçeğinde en yüksek ortalamaya sahip olan madde “Hayvanlar ve bitkiler de en az insanlar kadar yaşama hakkına sahiptirler” maddesidir. Işıldar ‘ın (2008)’de yapmış olduğu çalışmada da bu madde en yüksek ortalamaya sahip olan madde olarak bulunmuştur.

Öğrencilerin çevre merkezci yaklaşımları ile benlik saygıları arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu elde edilmiştir. Bu durum, öğrencilerin çevreye yönelik yaklaşımlarının kendilerini de değiştirmeleri gerektiği noktasından hareketle, doğanın geri kalan kısmı ile doğrudan bir bağımlılık ilişkisi içinde var olmaları gerektiği ve daha büyük bir benlik kavramının parçası olma yönünde düşünmeye başladıkları şeklinde yorumlanabilir. Nitekim ülkemizde son yıllarda çevre sorunlarının artışına bağlı olarak, gerek eğitim ve öğretim programlarında çevre ile ilgili derslere yer verilmesi, gerekse medyanın bu konuda yaptığı yayınların bireylerin çevre bilincinin oluşumuna ve çevresel tutumlarının gelişimine yönelik etkisinin oldukça fazla olduğu söylenebilir.

Kaynakça

AVŞAROĞLU, S., ÜRE, Ö., (2007), “Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme Ve Stresle Başaçıkma Stillerinin Benlik Saygısı Ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (18), 85-100.

BALAT, G., AKMAN, B., (2004), “Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(2), 175-183.

BECHTEL, R.B, VERDUGO V.C., PİNHEIRO J.Q., (1999), “Environmental Belief Systems United States, Brazil and Mexico”, Journal of Cross-Cultural Psychology, 30 (1), 122-128.

CAPRA, F. (1992), Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası, (Çev: Mustafa Armağan), İstanbul: İnsan Yayınları.

CATTON W., DUNLAP R. (1980), “A new ecological paradigm for post exuberant sociology”, American Behavioral Scientist, 24, 15-47.

ÇEÇEN, A.R., (2008), “Eğitimde Kuram ve Uygulama”, Journal of Theory and Practice in Education, 4 (1), 19-30.

ÇUHADAROĞLU, F.(1986). “Adölesanlarda Benlik Saygısı”, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fak, Psikiyatri ABD Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.

DEMİREL, M., GÜRBÜZ, B., KARAKÜÇÜK S., (2009), “Rekreasyonel Aktivitelere Katılımın Çevreye Yönelik Tutum Üzerindeki Etkisi Ve Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeği'nin Geçerliliği Ve Güvenirliği”, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 7 (2), 47-50.

DİLMAÇ, B., EKŞİ, H., (2008), “Meslek Yüksek Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Yaşam Doyumları Ve Benlik Saygılarının İncelenmesi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (20), 279-289.

DOWNS, R.B. (2000), Dünyayı Değiştiren Kitaplar, (Çev: Erol Güngör), 6. Basım, İstanbul, Ötüken Yayınları.

DUNLAP, R.E., VAN LIERE, K.D., MERTİG, A .G. & JONES, R. E., (2000), “Measuring Endorsement of the New Ecological Paradigm: A Revised NEP Scale”, Journal of Social Issues, 56 (3), 425–442.

ERDOĞAN, N., (2009), “Testing The New Ecological Paradigm Scale: Turkish Case”, African Journal of Agricultural Research, 4 (10), 1023-1031.

ERTÜRK, H., (2009), Çevre Bilimleri, Güncellenmiş 3. Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi.

FURMAN, A., (1998). “A note on environmental concern in a developing country. Results from an İstanbul survey”, Environment & Behavior, 30, 520-534.

GİDDENS, A.,(2002), Sağ ve Solun Ötesinde – Radikal Politikaların Geleceği, İstanbul: Metis Yayınları.

GÜNDEN, C., Miran, B., (2008), “Yeni Çevresel Paradigma Ölçeğiyle Çiftçilerin Çevre Tutumunun Belirlenmesi: İzmir İli Torbalı İlçesi Örneği”, Ekoloji, 18, 69, 41-50.

IŞILDAR, G., (2008), “Meslek Yüksek Okulları Boyutunda Çevre Eğitimi'nin Çevreci Yaklaşımlar ve Davranışlar Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(4), 759-778.

JARDİNS, J.R., (2006), Çevre Etiği-Çevre Felsefesine Giriş, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

KALTENBORN, B.P., BJERKE, T. & STRUMSE, E., (1998), “Diverging Attitudes Towards Predators: Do Environmental Beliefs Play a Part?” , Human Ecology Review, 5 (2), 1-9.

KARAHAN, T.F., E. SARDOĞAN, M., ŞAR, A. H., ERSANLI, E., KAYA, S. N., KUMCAĞIZ, H., (2004), “Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri İle Benlik Saygısı Düzeyleri Arasındaki İlişkiler”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 27-39.

PONTİNG, C., (2000), Dünyanın Yeşil Tarihi, (Çev:Ayşe Sander, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınevi.

ROSENBERG, M., (1965), Society and the adolescent self image, Priceton, New Jersey: Priceton Press.

THAPA, B., (1999), “Environmentalism: The Relation of Environmental Attitudes and Environmentally Responsible Behaviors Among Undergraduate Students”, Bulletin of Science, Technology & Society, 19 (5), 426-438.

TUNA, M., (2006), Türkiye’de Çevrecilik-Türkiye’de Çevreye İlişkin Toplumsal Eğilimler, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ÜNDER, H., (1996), Çevre Felsefesi, Ankara: Doruk Yayıncılık.

VİKAN, A., CAMİNO C., BİAGGIO A. & NORDVİK H., (2007), “Endorsement of the New Ecological Paradigm A Comparison of Two Brazilian Samples and One Norwegian Sample”, Environment and Behavior, 39(2), 217-228.

YÖRÜKOĞLU, A., (1993), Gençlik Çağı-Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar, 8. Baskı, İstanbul: Özgür Yayın- Dağıtım Ltd. Şti.

ZOHAR, D.,(1998), Kuantum Benlik, (Türkçesi: Seda Kervanoğlu), İstanbul: Sarmal Yayınevi.

EKLER: TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Öğrencilerin Sosyo-demografik ve Diğer Özelliklerinin Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kız	250	62,8
Erkek	148	37,2
Toplam	398	100,0

Ekonomik durumu	N	%
İyi	137	34,4
Orta	231	58,0
Kötü	30	7,5
Toplam	398	100,0

Sınıf	N	%
I.sınıf	98	24,6
II. sınıf	103	25,9
III. sınıf	99	24,9
IV. sınıf	98	24,6
Toplam	398	100,0

Çevre dersi	N	%
Aldım	132	33,2
Almadım	266	66,8
Toplam	398	100,0

Tablo.2: Faktör Yükleri

Maddeler	Çevre Merkezci Yaklaşım	İnsan Merkezci Yaklaşım
1.Nüfus dünyanın taşıma kapasitesinin üstünde bir hızla artmaktadır.	,389	
3.İnsanoğlunun doğaya müdahalesi genellikle felaketlerle sonuçlanır.	,422	
5. İnsanlar doğayı ve doğal kaynakları aşırı kullanmakta ve tüketmektedirler.	,579	
7. Hayvanlar ve bitkilerde en az insanlar kadar yasama hakkına sahiptirler.	,713	
9. İnsanoğlu zeka gibi çok özel yeteneklere sahip olsa da yine de doğa kanunlarına tabiidir.	,404	
13. Doğanın çok çabuk bozulabilecek kadar çok hassas bir dengesi vardır.	,378	
15. Bugünkü tüketim alışkanlıkları değiştirilmezse ileride çok büyük çevre problemleri ile karşı karşıya gelinecektir	,668	
2.İnsanlar kendi istek ve arzuları doğrultusunda doğayı değiştirme hakkına sahiptirler.		,702
4.İnsanoğlu akli ve yaratıcılığı sayesinde, her durumda dünyayı yaşanabilir kılacaktır.		,592
6.Aslında doğru kullanmayı ve geliştirmeyi bildiğimiz takdirde dünyadaki doğal kaynaklar sınırsızdır.		,373
8.Doğanın modern endüstrileşmiş toplumların tüm negatif etkilerini bertaraf edecek kadar güçlü bir dengesi vardır.		,517
10.Ekolojik kriz denilen olay çok fazla abartılmaktadır.		,402
12.İnsanoğlu doğaya hükmetme hakkına sahiptir.		,702
14.İnsan düşünce gücü ve zekası sayesinde doğanın tüm inceliklerini öğrenecek ve onu istediği gibi kontrol altına alacaktır.		,675

Tablo.3: Cinsiyete Göre Farklılıkların İncelenmesi

Cinsiyet						
Değişkenler	Kız	Erkek	Toplam	t	p	Ortalama Farklılık
Çevre Merkezci Yaklaşım	4,01±0,48	3,96±0,47	3,99±0,48	0,958	0,339	0,498
İnsan Merkezci Yaklaşım	2,67±0,71	2,74±0,75	2,69±0,73	-0,90	0,365	-0,068
Benlik Saygısı	2,38±0,48	2,30±0,43	2,35±0,45	1,744	0,082	0,081

Tablo 4: Öğrenim Görülen Sınıf Düzeyine Göre Farklılıklar

<i>Değişkenler</i>	<i>Sınıf</i>					<i>F</i>	<i>p</i>
	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>			
Çevre Merkezci Yaklaşım	4,00±0,49	4,00±0,45	4,01±0,47	3,94±0,50	0,397	0,755	
İnsan Merkezci Yaklaşım	2,73±0,70	2,77±0,76	2,55±0,70	2,73±0,73	1,890	0,131	
Benlik Saygısı	2,37±0,40	2,35±0,47	2,33±0,43	2,33±0,49	0,150	0,920	

Tablo. 5: Öğrencilerin çevresel tutum ölçeğinde aldıkları en yüksek ve en düşük maddeler

Soru No	En Yüksek Ortalamaya Sahip Üç Madde	Ortalama
7	Hayvanlar ve bitkiler de en az insanlar kadar yasama hakkına sahiptirler	4,59
5	İnsanlar doğayı ve doğal kaynakları aşırı kullanmakta ve tüketmektedirler.	4,38
1	Nüfus dünyanın taşıma kapasitesinin üstünde bir hızla artmaktadır.	4,17
En Düşük Ortalamaya Sahip Üç Madde		
12	İnsanoğlu doğaya hükmetme hakkına sahiptir.	2,00
2	İnsanlar kendi istek ve arzuları doğrultusunda doğayı değiştirme hakkına sahiptirler.	2,07
10	Ekolojik kriz denilen olay çok fazla abartılmaktadır.	2,17

Tablo. 6: Yeni Çevresel Paradigma ve Benlik Saygısı Arasındaki Korelasyon

	Çevre Merkezci Yaklaşım	İnsan Merkezci Yaklaşım
İnsan Merkezci Yaklaşım	,020	-
Benlik Saygısı	,155**	,088

** p<0.01